

УДК

ФУНКЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО ТА ЗОВНІШНЬОГО АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ УКРАЇНИ

О. Стахів

Університет банківської справи НБУ

Постановка проблеми. Одним з дієвих механізмів аналізу ситуації в банку є аудит. Він надає інформацію вищому ланцюгу управління банку про його фінансово-господарську діяльність, підвищує ефективність системи внутрішнього контролю, заважаючи виникненню порушень, та підтвердження достовірності звітів його структурних підрозділів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи аудиту в банках досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені та науковці, а саме: Р. Адам, В.Д. Андреев, С.В. Бардаш, М.Т. Белуха, Ф. Ф. Бутинець, В.В. Бурцев, С.М. Бичкова, А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька, О.І. Кіреєва, М.Д. Корінько, Н.М. Малюга, В.В. Немченко, В.П. Пантелеєв, О.Ю. Редько, О.М. Сарахман, О.І. Скаско, Г.І. Сп'як, Л.А. Сухарева, Ретюнських Е.Б. та інші.

Постановка завдання. Організація і практичне здійснення внутрішнього та зовнішнього аудиту регулюється Законами України «Про банки і банківську діяльність» [1], «Про аудиторську діяльність» [2], Положенням Національного банку України «Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках» [3] і «Методичними вказівками щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в комерційних банках України», іншими нормативними актами, що регламентують діяльність комерційних банків. Метою як зовнішнього, так і внутрішнього аудиту є забезпечення своєчасного виявлення наявних ризиків, прозорості інформації в банківській системі, точність у відображенні фінансового становища банку і результатів діяльності, дотримання чинного законодавства тощо. Однак їх функції та підходи мають суттєві відмінності, дослідження яких визначає актуальність статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківський аудит, як і аудит взагалі, поділяється на зовнішній і внутрішній. Зовнішній аудит здійснюють незалежні аудиторські фірми, які під час перевірок з'ясовують: дотримання правил бухгалтерського обліку та звітності з кредитних операцій; стан внутрішнього контролю за кредитними операціями та оцінку його якості; дотримання банком положень законодавчих та нормативних актів України, рівень ризику неповернення.

Різноманітність форм власності створює передумови реформування методів фінансового контролю за господарською і комерційною діяльністю акціонерних, кооперативних, спільних і інших фірм, а також банків.

Акціонери банків, клієнти, контрагенти, державні органи тощо, покладаючись на результати контролю, зацікавлені в незалежній оцінці поточної діяльності банку, яку виконує незалежна служба аудиту: внутрішнього і зовнішнього, що широко функціонує в міжнародній ринковій сфері. До прав зовнішніх аудиторів відносяться такі, як:

перевірка всіх бухгалтерських, грошових і інших первинних документів, наявності грошей, цінностей і цінних паперів у касі, у підзвітних осіб, реєстрів бухгалтерського обліку, звітності кошторису й інших документів по грошових, розрахункових і кредитних операціях;

ознайомлення з наказами, розпорядженнями правління банку і його голови, протоколами засідань Ради і правління банку;

пред'явлення вимог про надання всіх необхідних документів, а також довідок, розрахунків, засвідчених копій окремих документів для залучення до акту;

одержання усних чи письмових пояснень з питань, що виникають у ході аудиту;

огляд касових приміщень, комор і інших службових приміщень, місця й умови збереження цінностей з метою з'ясування відповідності їх необхідним вимогам [4].

Обов'язки зовнішніх аудиторів визначаються на основі задач, поставлених при перевірці банківської діяльності. Основний обов'язок полягає в тому, щоб при виявленні фактів неправильного здійснення банківських операцій, порушень установленого порядку бухгалтерського обліку, зловживань і т.д. точно визначити розмір заподіяного збитку банку чи державі (бюджету), причини розкритих порушень посадових осіб, винних у порушеннях. У зв'язку з цим аудитор також несе відповідальність за неправильне висвітлення дійсного стану справ в обстежуваному банку, навмисне перекручення фактів чи приховання виявлених порушень чи помилок, що допускаються працівниками.

Крім зовнішнього аудиту, для якого запрошуються сторонні аудитори, у банку здійснюється і внутрішній аудит – ревізії і перевірки службами самого банку. На початку аудиторської перевірки аудитору варто знайомитися з інформацією, що характеризує обсяги банківської діяльності, організацію роботи, рівень кваліфікації керівників, загальну організацію внутрішнього контролю. Далі, вже в процесі самої аудиторської перевірки розглядаються ті ділянки, де можливі помилки.

Внутрішній аудит кредитної діяльності банку може здійснюватися за напрямками, зображеними на рисунку 1.

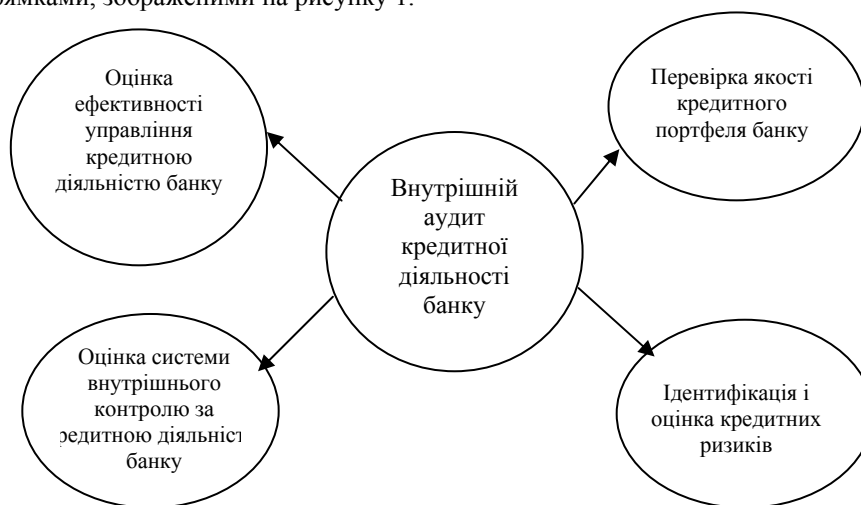

Рис. 1. Напрями внутрішнього аудиту кредитної діяльності

Під час перевірки кредитної діяльності внутрішнього аудитора насамперед цікавлять такі питання:

- чи здійснює банк ефективно свою кредитну діяльність?
- які є недоліки та вузькі місця в кредитній роботі банку? [5]
- Об'єктами особливої уваги внутрішнього аудитора повинні бути:
 - спекулятивні кредитні операції;
 - нові види кредитів;
 - кредити, частка яких у кредитному портфелі зростає;
 - пролонговані, прострочені та безнадійні кредити.

Оцінка ефективності управління кредитною діяльністю може здійснюватися за такими напрямками:

- наявність затвердженої спостережною радою або правлінням кредитної політики банку;

- наявність та відповідність внутрішніх положень та процедур з кредитування чинному законодавству України, документам Національного банку України і кредитній політиці банку;

- ступінь виконання параметрів кредитної діяльності, передбачених бізнес-планом та бюджетом банку;

- рівень автоматизації кредитних операцій банку;
- організація роботи з проблемними кредитами та її результативність;
- ефективність взаємодії кредитних та інших підрозділів банку;
- виконання рішень кредитного комітету банку. [6]

Внутрішній аудитор повинен з'ясувати чи всі розділи кредитної політики доведені до фахівців банку та які проблеми виникають в процесі її виконання. Основою управління кредитною діяльністю є наявність внутрішніх положень, а також контроль за їх дотриманням. Внутрішні положення щодо регулювання кредитної діяльності банку:

- мають бути широкими за змістом, але не суто обмежувальними за характером;
- давати змогу банку швидко пристосуватися до нових економічних умов, розширювати обсяги кредитних операцій, впроваджувати нові види кредитних послуг, а також враховувати фінансові ресурси банку, штат його працівників, можливості зростання активів та капіталу.

Значну увагу внутрішній аудитор повинен зосередити на проблемних кредитах. Насамперед, доцільно з'ясувати, які причини призвели до появи проблемних кредитів. Поява проблемних позик у банку викликана впливом численних факторів (рис.2) [7].

Порушення принципів кредитування, а саме: їх цільового характеру, строковості, платності, забезпеченості та повернення кредитів спричиняють появу проблемних кредитів.

Низький рівень кваліфікації працівників банку може призвести до того, що невірно буде оцінено кредитоспроможність позичальника, а, відповідно, і рейтинг кредиту. Це може стати однією із причин появи проблемної кредитної за боргованості.

Кредитування окремих категорій позичальників здійснюється на пом'якшувальних умовах. Причиною такого явища є відсутність дієвого внутрішньотехнологічного контролю за позичальником упродовж дії кредитної угоди. Кредит у банку стає проблемним якщо:

- заборгованість пролонговано вдруге;

заборгованість реструктуризовано;
заборгованість, по якій порушено графік погашення основного боргу та (або) відсотків та комісійних доходів;
прострочену заборгованість списано з балансу.

Рис. 2. Фактори, що спричиняють появу проблемних позик у банку

Внутрішній аудитор має перевірити чи повною мірою виконані першочергові та планові заходи щодо повернення проблемної кредитної заборгованості. Якщо зустрічаються факти невиконання планів, то з'ясувати причини.

Одним з напрямків перевірки внутрішніми аудиторами кредитної діяльності є оцінка надійності системи внутрішньотехнологічного контролю за виконанням кредитних угод, визначенням проблемних позик, а також дієвості заходів, щодо подолання проблемної заборгованості. З метою визначення адекватності внутрішньотехнологічного контролю цілям і завданням розвитку кредитної діяльності внутрішній аудитор повинен:

перевірити якість кредитного портфеля;

встановити обґрунтованість резервів на можливі збитки від кредитної діяльності;

оцінити раціональність прийняття заходів щодо подолання або зменшення проблемної заборгованості; перевірити робочі папери, що документують середовище контролю, систему обліку та процедури контролю кредитних операцій;

визначити чи зберігаються кредитні документи у вогнестійкому сейфі та чи обмежений доступ до них сторонніх осіб;

перевірити своєчасність бухгалтерського обліку, зміни категорії окремих кредитів;

перевірити наявність журналу (реєстру) для реєстрації документів з кредитної справи, тимчасово вилучених;
підготувати блок-схеми, анкети внутрішнього контролю та службові записи для інтерпретації найбільш важливих операцій;
оцінити засоби внутрішнього контролю та визначити його вузькі місця;
визначити дієвість контролю головного офісу банку за кредитною діяльністю його філій;
встановити достатність контролю за отриманням і обліком процентного доходу [6].

Аудит позабалансових кредитних операцій (гарантій) проводиться таким чином: перевіряється періодичність надання банком гарантій за третіх осіб;
здійснюється огляд правил щодо гарантійних операцій за позиками;
перевіряється дотримання співробітниками банку повноважень на схвалення гарантійних операцій, встановленого ліміту на їх проведення та комісійної плати;
перевіряються основні документи, що супроводжують обслуговування гарантій за позиками;
оцінюються засоби контролю за гарантійними операціями банку;
визначається ризик можливих максимальних збитків за наданими гарантіями банку у випадку прострочення кредиту [8].

За результатами перевірки внутрішній аудитор складає висновки або надає рекомендації, в яких висловлює власну думку щодо ефективності кредитної діяльності банку.

Висновки з даного дослідження. Отже, діяльність зовнішнього і внутрішнього аудиту по різному регламентується чинним законодавством України. У них різні цілі та завдання, однак їх кінцева мета полягає у визначенні доцільності проведення операції; правильності документального оформлення операції; нарахування відсотків; віднесенні відсотків, що невчасно сплачені на правильні рахунки; визначенні забезпечення кредиту; своєчасності перенесення заборгованості на рахунки пролонгації, прострочення, сумнівної заборгованості; правильного віднесення кредитів до рівня кредитного ризику тощо.

Удосконалення аудиторських процедур дозволить зменшити втрати від помилок, які здійснюють працівники. Для цього необхідно висвітлювати інформацію, яку досліджують зовнішні аудитори, заборонити видачі кредитів нецільового характеру і видавати їх лише з позикового рахунку на цільове спрямування. Встановлені підходи щодо перевірки дадуть можливість аудиторам своєчасно перевіряти дані, надавати більш достовірну та правильну інформацію, вдосконалювати свої навички завдяки висвітленню інших помилок та стажуватися.

1. Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III. – Режим доступу www.rada.gov.ua
2. Закону «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993р. № 3126-XII (3126-12). – Режим доступу www.rada.gov.ua
3. Положення Національного банку України про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках від 20.03.1998р. № 114 – Режим доступу www.rada.gov.ua
4. Сарахман О.М. Аудит у банках: навч. посіб. / О.М. Сарахман – К.: УБС НБУ, 2007. – 334 с.
5. Облік і аудит у банках: навч. посібник / О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк, О.М. Сидоренко та ін.; За ред. О.В. Васюренка. – К.: Знання, 2006. – 595 с.

6. Облік і аудит у банках: підручник / А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька, Т.В. Кривов'яз та ін.; За заг. ред. проф. А.М. Герасимовича. Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 536 с.
7. Кірсєв О.І., Шульга Н.П., Полетаєва О.С. Внутрішній аудит у комерційному банку: Навч. посіб. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. - 295 с.
8. Фінансовий облік і аудит у банку: Навч. посібник / За ред. Герасимовича А.М. - К.: КНЕУ, 2010. - 543 с. (Недеря Л.В. (у співавторстві)).

FUNCTIONS OF INTERNAL AND EXTERNAL AUDIT OF BANKS' CREDIT TRANSACTIONS IN UKRAINE

O. Stakhiv

The University of Banking of the National Bank of Ukraine

The article describes the functions of the external and internal audit of credit operations of banks in Ukraine. Identified the credits which need a special attention and determined the causes of problem loans.

Keywords: audit, internal audit, external audit, the auditor.

ФУНКЦИИ ВНУТРЕННЕГО ТА ВНЕШНЕГО АУДИТА КРЕДИТНЫХ ОПЕРАЦИЙ БАНКОВ УКРАИНЫ

О. Стахів

Университет банковского дела НБУ

В статье рассмотрены функции внешнего и внутреннего аудита кредитных операций банков Украины. Выделены кредиты, на которые нужно обратить особенное внимание и причины появления проблемных ссуд.

Ключевые слова: аудит, внутренний аудит, внешний аудит, аудитор.